

Otázky regionální identity¹

Questions concerning the regional identity

J. ŠINDLÁŘOVÁ

Ústav humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta MZLU v Brně, Česká republika

ÚVOD A METODICKÝ PŘÍSTUP A CÍL

Motto: „ ‚Identita‘ je v některých rysech podobná ‚zdraví‘. Člověk si je uvědomí, jen když jsou potíže s některým elementem při konfrontaci s novými příležitostmi nebo s transformací, která může zpochybnit minulou normalitu“ (Lesaar 2001: 179).

Pojem **identita** je poměrně různorodě definován, což je ovlivněno úhlem pohledu (např. psychologa, sociologa, antropologa, politika apod.). Může být pojímána jako pojem z oblasti *psychologie* osobnosti (vědomí trvalé totožnosti vlastní osobnosti) a jeden ze znaků psychické normality. Je spojena s hledáním seberealizace a autentičnosti jednání a bytí. *Sociální psychologie i sociologie* mohou na toto navazovat chápáním identity jako problému společenské konformity (např. při plnění společenských rolí), případně reflexí jedince v různých životních etapách o jeho místě mezi „(významnými) jinými“ a o souvislosti nebo diskontinuitě jeho hodnot (Velký sociologický slovník 1996: 414–415).

Ve zkratce můžeme identitu nazvat sebedefinicí. Možnosti (a užitečnost) sociologického definování identity jsou však mnohem bohatší a vrstevnatější a vztahují k sobě jedince a jeho okolí na nejrůznějších úrovních. Těsná vazba je nepochybná (a umožněná v různé podobě procesem socializace) mezi identitou a **tradicí** jako předáváním vzorů chování (jako součásti kultury) dalším generacím (Jandourek 2001: 259–260).

V tradiční společnosti tvořila značnou část identity jedince tradice díky jeho vazbě na (širší) rodinu, kmen, obec... Tradice pomáhala překonat obtížná období a uchránit to, co společenství považovalo za podstatný vnější rys své existence. Člověk pod vlivem sociální kontroly definoval svou společenskou identitu dodržováním uznaných a sdílených tradic. Okruh, v němž byly tradice dodržovány, byl v podstatě jednolitý, což umožňovalo obecnou platnost a jednoznačnost tradic.

V moderní společnosti se obecně uvolňuje síla tradičních vzorů – také proto, že z nich nelze již tak jednoduše čerpat návod k jednání. Na druhé straně oslabená sociální kontrola nad dodržováním tradice přispívá k tomu,

aby se člověk identifikoval s větším počtem skupin a sociálních útvarů, takže *jeho identita je pestřejší*.

Tradice ve smyslu kontrolovaného předobrazu žádoucího jednání je třeba odlišit od vztahu k tradicím ve smyslu dobrovolné volby, výběru některého z prvků tradice (Musil 2001).

Teoretický a metodologický přístup k problému regionální identity je dán jejím zařazením mezi tzv. kolektivní identity a pojetím mnohovýstevnatosti identity jedince v moderní společnosti. Autoři, z nichž vychází první úvaha nad tématem, často spojují národní a regionální problematiku identity s existencí a otázkami rozšíření Evropské unie v příštích letech. Je tedy vhodné dále uvažovat o možnostech empirického zjišťování existence či neexistence lokálně definované kolektivní identity (lokality, regionu), o její případné operacionalizaci a výzkumné hypotéze.

PŘEHLED NĚKTERÝCH POJMŮ

Kolektivní identita

Identita je mnohorozměrný pojem, který můžeme interpretovat zjednodušeně na dvou úrovních: jako

- identitu osobní a
- identitu kolektivní (tzv. „my -“, identita) (Gyárfášová 2001: 39).

Ke kolektivní identitě se často počítají další pojmy ji podřazených identit, např. identita *sociální, národní* (příp. evropská, globální). V posledních letech se sociální vědy zabývají intenzivně vztahem mezi národními identitami a vytvářející se „evropskou“ identitou. Všechny tyto typy se týkají velkých skupin lidí, proto je zahrnujeme ke kolektivní identitě.

Kolektivní identita plní řadu funkcí, z nichž za nejvýznamnější bývá považována **integrační funkce**, vytvářející ducha solidarity a pocit sounáležitosti mezi členy komunity. Předběžně může být kolektivní identita **definována jako pocit lidí, že jsou navzájem stejní, nebo že patří k nějakému společenství**.

¹ Článek vychází z textu zpracovaného v rámci a s podporou výzkumného záměru MSM 411100011 Sociální a regionální rozvoj venkovského prostoru v České republice (Majerová 2001).

„Identita je výrazem přirozené lidské potřeby příslušet k vyššímu celku. Různé typy identit vycházejí z příslušnosti k určitému území, příp. politickému celku (stát, vlast, region, obec), k určité etnické (jazykové skupině, k určité ideologii (politické, k náboženství), ke kultuře“, k sociálnímu nebo ekonomickému celku, k právnímu rámci, k určité skupině sociální, profesní. „Tyto různé typy jsou historicky proměnné, mohou existovat samostatně, paralelně vedle sebe, v určitém hierarchickém pořadí, nebo se vzájemně vylučovat.“ (Národní kultura a identita 2001).

K základním **parametrům konstituování kolektivní identity** ve smyslu přináležení ke skupině lidí můžeme počítat následující rysy (Melucci 1989: 34–35, cit. Plavšák 2001: 79):

- dochází k sebe-vnímání prostřednictvím specifických kulturních rysů,
- společné vědomí je posilováno aktivními strategiemi inkluze nebo exkluze na základě pocitu „my“ (naše skupina) a „oni“ (jiná skupina, cizinci),
- proces budování kolektivní identity pokračuje v čase a zahrnuje zároveň kolektivní paměť i amnézii,
- proces budování identity probíhá ve specifickém prostoru, který v sobě nese význam pro sebe-definující skupinu.

Tradiční chápání kolektivní identity vycházelo z představy, že jde o pevný rys (danou *primární podstatu*) dané komunity a ta se automaticky vtiskne jakémukoli členovi komunity (jako např. černá barva pokožky). Naopak *moderní (a postmoderní) sociální teorie* vidí kolektivní identitu jako výsledek kompletního identifikačního procesu, jako *sociální konstrukci*.

Identifikační proces může být racionální i emocionální – jedinec se cítí přitahován k rysům komunitním nebo je sám sobě připisuje. **Kolektivní identita je konstruována uvnitř procesu identifikace, který se řídí dvěma vzory: inkluzí a exkluzí, vytvořením ohraničení mezi „týž“ a „jiný“** (Lesaar 2001: 180–181).

Tento **koncept „jinakosti“** známe např. z typologie „vnitřních“ a „vnějších“ skupin, ale také z fenoménů etnocentrismu a xenofobie i z různých politických konfliktů („ti druzí“, cizí). Na druhé straně má pro jedince fundamentální orientační povahu potřeba odlišit „své lidi“ od ostatních. Také je třeba vzít v úvahu přirozený rozdíl mezi konstrukcí kolektivní identity, který uskutečňuje komunita sama (*insider* – Selbstzuschreibung) a konstrukcí prováděnou někým jiným (*outsiderem* – Fremdzuschreibung). Rozpory takto vzniklé mohou být řešeny např. politickým nebo vědeckým diskurzem o povaze identity (Karklins 2001, cit. Lesaar 2001: 181).

Stejnost a jinakost je vnímána jako podstatné měřítko pro konstituování kolektivních identit, jako jsou identita obce, regionu, národní identita atd.

Identita je odvozena z latinského slova „idem“ (týž), což směřuje **ke dvěma významům**: absolutní *shodnost* (identičnost) nebo charakteristické *zvláštnosti*, které přetrvávají v čase. Proto pojem identita umožňuje dvě cesty, jak srovnávat nebo vztahovat k sobě osoby nebo věci: **na základě podobnosti, nebo na základě rozdílů** (Brod-

ský 2001: 21). Identita je spojena se slovem „**identifikovat**“ (ve smyslu určovat, poznávat totožnost), spojovat se s někým nebo něčím, utřídit (pojmenovat) skupiny lidí nebo věci (Jenkins 1996, cit. Brodský 2001: 21).

Ze základního principu, že *lidé patří k více než jedné komunitě*, vyplývá, že běžně dochází ke **konstruování většího množství kolektivních identit současně** (např. současně se člověk může identifikovat se svou obcí, profesí, politickou stranou, státem...). Předpokládá se **existence mnohonásobných, vícevrstevných identit**, které se skládají z řady jednotlivých rozdílných identit. Ty mohou koexistovat, doplňovat jedna druhou, ale také být v konfliktu.

Při vymezení kolektivní identity různého typu můžeme mít na mysli několik **aspektů identifikace**:

- proces samotný a jeho průběh,
- výsledek procesu,
- subjekt procesu, tj. rysy komunity (Lesaar 2001: 181).

Posledním z uvedených aspektů se zabývá řada autorů a snaží se v rámci politického diskurzu stanovit některá rozhodující kritéria pro politické formy kolektivní identity. Za *paradigmatická kritéria* mohou být považována kritéria primární jako je např. etnická příslušnost, kritéria občanská, jako je např. politický systém a kritéria posvátná, jako je náboženství (tamtéž).

Hlavními póly diskuse o podstatě identity byli **pozitivisté a konstruktivisté** (Drulák 2001: 12). *Pozitivisté* vycházeli z etymologie slova „identita“ a došli k názoru, že národní identita je původní, přirozená a neměnná, je to podstata etnicity. Kulturní identity jsou považovány za dané a stabilní. S tímto pozitivistickým pohledem souvisí i diskuse o „střetu civilizací“ (Huntington 1993).

Konstruktivisté považují identitu za sociálně konstruovanou a tedy otevřenou ke změně, spíše konvenčního než přirozeného rázu.

Jak již bylo uvedeno, proces konstruování identity probíhá na principu vymezování se proti „druhým“. „K ‚jiným‘ americkým identitám patřili v různých obdobích Indiáni, Angličané, černoši, komunisté, Sověti nebo teroristé ... Využití Východu jako těch druhých je obecný způsob při formování evropské identity“ (Campbell 1992; Neumann 1999, cit. dle Drulák 2001: 13).

Umělé vytváření kolektivní identity se transformovalo za socialistické minulosti do častého používání pojmu „společnost“, který převážil nad zájmem o jednotlivce a rodiny. Formální socializace podporovala toto pojetí. *Společnost* (Holý 2001: 24–25) „*byl pojem určený k vytváření kolektivní identity, která byla předmětem politického a ekonomického úsilí a v jejímž zájmu se vše uskutečňovalo. Tento pojem byl zakládán stranickými a vládními řečníky i jejich oponentů a kritiků (kteří se někdy odkazovali ke stejné kolektivitě jakožto k „národu“). Pro obě tyto skupiny byla společnost činitelem s vlastními cíli, aspiracemi a přáními, jenž má vlastní vůli a morálku. Jednalo se o entitu, která jednotlivce přijímala nebo vyvrhovala, nebo od které se jednotlivci prostřednictvím svého jednání, názorů nebo úmyslů mohli distancovat. ... Jestliže se společnost jako celek, a nikoli skupiny nebo jednotlivci, ze kterých je tvořena, měla stát*

aktivním subjektem dějin a vytvářet nový sociální řád – dokonalejší než všechny předchozí – musela být neustále vedena patřičným směrem.“

Uvedený citát připomíná posunutí významu kolektivní identity v nedávné minulosti. Je možné, že také deformované preferování kolektivní identity vedlo po roce 1989 u nás k odklonu veřejnosti od ní a ke zdůrazňování identity individuální.

Pojem „kolektivní identita“ je Bergerem a Luckmanem označen za „zavádějící“ (Berger, Luckmann 1999: 170–172). Identitu považují za klíčový prvek subjektivní reality. „Identita se utváří během sociálních procesů. Jakmile je vytvořena, je udržována, obměňována, dokonce i přebudována sociálními vztahy. Sociální procesy, jež se podílejí na formování i udržování identity, jsou dány sociální strukturou. Identity vytvořené vzájemným působením organismu, individuálního vědomí a sociální struktury zpětně sociální strukturu ovlivňují, udržují, obměňují a dokonce ji i přebudovávají. Společnosti mají své dějiny, v jejichž průběhu vznikají určité identity. Tyto dějiny jsou však vytvářeny lidmi s určitou identitou. Budeme-li mít tuto dialektiku neustále na paměti, vyhneme se zavádějícímu pojmu „kolektivních identit“... Určité historické struktury dávají vzniknout typům identit, které jsou v každém jednotlivém případě dobře rozpoznatelné... Identita je jev, který je výslednicí dialektiky vztahu jedince a společnosti. Typy identit jsou však výhradně sociálními produkty a představují relativně stabilní prvky objektivní sociální reality (míra jejich stability je samozřejmě opět dána sociálně.“

Národní a evropské identity

Pojem identita prodělal velký vývoj hlavně v podobě pojmu národní identita. Otázky národů, národních identit a nacionalismu byly shodně marginalizovány již od 50. let 20. století shodně jak liberalismem, tak marxismem, dominujícími v sociálních vědách. (Marxismus odmítal jiné než ekonomicky orientované identity a liberalismus dával principiálně přednost individuální orientaci.) Teprve se skončením politiky bloků v Evropě po roce 1989 se vrací otázky identit regionálních, národních a potenciálně i evropských k diskutovaným tématům a praktickým problémům k řešení (Drulák 2001: 12–14). V 90. letech je koncepce identit nejen analyticky, ale také politicky rozpracována.

Středem zájmu je otázka vztahu mezi národní a evropskou identitou, proto jsou znovu reflektovány všechny typy kolektivních identit. Rada Evropy organizuje řadu kulatých stolů o Evropské identitě, v roce 2001 vznikla deklarace „Hledání prvků evropské politické identity“. V poslední dekádě působí i formující se snahy o přeshraniční spolupráci sousedících regionů.

V posledních desetiletích se diskutuje o národní a evropské identitě v rámci Evropy, ale od 90. let 20. století jsou předmětem zájmu i v zemích, které se ucházejí o vstup do

EU. Sociální vědy i politici vztah těchto pojmů stále upřesňují, stanoviska v jednotlivých zemích jsou výsledkem politického diskurzu. Otázka identity je využívána jak euroskeptiky, tak k podpoře evropské integrace, ale také nacionalisty. Existuje již řada oficiálních dokumentů EU, v nichž je prohlašován *respekt k národním, regionálním i lokálním identitám členských zemí*. V jiných dokumentech se konstatuje, že se nemá jednat o opoziční, konkurenční vztah mezi např. evropskou a národní identitou, ale o *komplementární model* (Lesaar 2001: 179).

Kritéria evropské identity, která hrají rozhodující roli (např. i při posuzování vstupu nových členských států) (Lesaar 2001: 185–187):

- geografická kritéria jsou výchozí, ale v některých případech poněkud sporná (např. odpověď, zda jsou Evropany obyvatelé některých ostrovů v Atlantském oceánu nebo ve Středomoří apod.),
- jazyková kritéria vytváření evropské identity spíše komplikují různorodost jazyků (43 používaných v Evropě). Případná jazyková hegemonie některého jazyka (angličtiny) by se mohla stát problémem, nicméně zatím je problémem i alternativní řešení se zlepšováním obecné znalosti různých jazyků,
- historická kritéria – mohou navázat na společnou minulost a provázanost dějin evropského prostoru a mohou tak poskytnout širší kontext pro vnímání událostí než pouze jednotlivé národní historie,
- kulturní kritéria jsou rovněž významná pro formování evropské identity: jednotlivé kultury s různými kořeny se prolínaly a ovlivňovaly (i s přispěním vlivu křesťanského náboženství),
- ekonomická a sociální kritéria jsou považována za velmi významná pro konstruování evropské identity: vzory ekonomického rozvoje a sociálního života byly podobné, Evropa vytvořila tradici výměny zboží, práce i know-how. Simultánní sociální krize a aktivity vedly k formování sociálních seskupení, která je možno definovat na evropské úrovni.

Tato kritéria jsou obecnými pojmy, reflektujícími současnou i historickou různost života lidí v Evropě, ale také jeho shodné znaky. Větší rozdílnost a zvláštnosti musíme konstatovat, pokud se budeme zabývat národními, lokálními a regionálními identitami.

Sebedefinice vlastního „evropanství“ není bezproblémová: řada postkomunistických zemí střední a východní Evropy spojuje svou transformaci s „*návratem do Evropy*“ (Drulák 2001: 14; Lesaar 2001: 181) a chce tak navázat na dřívější tradici. Své evropanství samozřejmě předpokládá, což nemusí být respektováno západními zeměmi a tento konflikt „insider-outsider“ pojetí identity vede k naléhavosti vzájemného vyjasňování.

Podle některých autorů již přestává platit dřívější předpoklad, že národní identita je dominantní v hierarchii identit. K případnému posunu mohla vést podpora problematiky regionů a vzrůstající váha Evropy ve vnímání lidí².

² Česká národní identita není předmětem zájmu tohoto přehledu.

Národní identita je spojována s jazykem, historickými událostmi, osobnostmi, mentalitou, institucemi (Druhlák 2001: 15), je však otázkou, do jaké míry existuje *shoda* ve společnosti o obsahu konstrukce identit. Pramenem k poznání stavu konkrétní národní identity může být veřejný diskurz, ale také různé typy sociologického, historického, antropologického a dalších výzkumů. **Metodologické postupy výzkumů by měly používat co nejotevřenějších pojmů, aby „obsáhly všechny elementy kolektivní zkušenosti dané skupiny, které jsou považovány za dostatečně důležité, aby byly součástí její sebedefinice, ať je to společná krev nebo národní kuchyně“** (Druhlák 2001: 14).

Tohoto východiska bude zřejmě užitečné využít i při hledání prvků lokálních identit včetně úvah o identitě regionální.

Lokální a regionální identita

Lokální a regionální identity můžeme chápat jako teritoriálně, politicky, kulturně, ekonomicky, administrativně, historicky... vymezené identity. Jejich důležitou charakteristikou je **svázání s určitým prostorem**. Stejně jako jsou druhy identity sociálním konstruktem (Berger, Luckmann 1999: 170–177), je i region konstruktem.

Změny v pojetí teritoriálně koncipované identity komentuje např. Robert B. Reich (1995: 335–336): „Loajalita k místu – k městu, regionu či zemi – dříve přirozeněji odpovídala vlastnímu hospodářskému zájmu. Jednotliví občané podporovali vzdělávání, silnice a další zlepšování obce, i když jakožto jednotlivci krátkodobě využili jen zlomku toho, co zaplatili. Očekávali totiž, že takovéto oběti budou nakonec bohatě odměněny. Občanský aktivismus, veřejné investice a hospodářská spolupráce byly ve shodě s Tocquevillovým principem „správně pochopeného vlastního zájmu“... Výsledné síť vzájemné hospodářské závislosti podporovaly občanské návyky... Státy se stávají regiony globální ekonomiky a jejich občané pracovníky globálního trhu... Otázkou je, zda jsou občanské návyky dostatečně silné, aby odolaly odstředivým silám nové globální ekonomiky. Existuje dostatek prosté loajality k místu, dostatek občanské loajality, která by nás inspirovala k obětem i při absenci osvíceného absolutního zájmu? Koneckonců jsme všichni nejen účastníky hospodářské hry, ale i občany. I když působíme na trhu, žijeme ve společnosti. Jak pevné je sociální a politické pouto v době, kdy se uvolňují pouta ekonomická?“ Reich uvažuje podrobně o spojitosti místa, lidí a idejí.

Teoretikové pozdně moderní a postmoderní společnosti, společnosti rizika (Giddens, Beck) rozlišují **tradiční společnost, kde tradice a identita území je dána**, orientace lidí je dána a jediná možná. Na druhé straně pak **společnost současná poskytuje možnost volby, výběru identity i tradice, případně odmítání tradice** (Musil 2001).

Lidé se cítí v různém stupni **svázání se svým městem nebo vesnicí, se svým regionem (v tom smyslu, jak region sami chápou), se svou zemí i s Evropou**. Jeden

z výzkumů přinesl údaje, které u různých evropských zemí vykazují poměrně vysoké procento respondentů, cítících blízkost ke všem čtyřem rozměrům prostorového (ale nejen prostorového) zakotvení, přičemž důraz na Evropu byl samozřejmě nižší než na ostatní rozměry (Le-saar 2001: 182). Jak již bylo uvedeno, můžeme mluvit o **mnohonásobných nebo vícevrstvých identitách**. V některých situacích doplňují mnohonásobné identity jedna druhou, v jiných kontextech mohou být v konfliktu. Této situace je možno využívat pozitivně i negativně: pluralistní politika se může pokusit využít rozdílnosti identit k jejich vzájemné podpoře, ale také k vyhocení a případně k vytváření rozdílů mezi nimi.

Materiál Vize – Národní a kulturní identita navrhuje „spontánní budování zdola například podporou komunálních i regionálních aktivit, pěstování lidových i celonárodních tradic nebo vytváření jedinečnosti města (kraje) v rámci národního a státního celku“ (Národní a kulturní identita. Vize... 2001).

DISKUSE

Budeme-li uvažovat o vhodnosti diskutovaného **pojmu regionální identita**, vyjdeme z předpokladu, že region i identita jsou určité konstrukty. Mohou být definovány v různých okruzích.

Nevhodně zvolený rámec (např. administrativně stanovený region, který bude vymezen mimo ekonomické, sociální, kulturní, historické, geografické a další tradice a spádovost) může přinášet problémy s hledáním i samotnou existencí identity lidí na tomto teritoriu, s jejich ztotožněním s daným regionem. *Respektování sociálního vědomí lidí, „sociální mapy“ regionu a paralelní výzkum regionalizace z hlediska sociálně kulturní konstrukce regionů by mohly přispět k efektivnějšímu fungování regionů* (Hubík 2001) *a v neposlední řadě k posílení možnosti formování „regionální identity“*.

Záleží tedy na tom, zda je *region vymezen politicky* (může přesahovat do jiného „přirozeného“ regionu, otázka respektování mikroregionů atd.) nebo spíše *sociologicky*. Regiony stanovené podle sociokulturních hledisek (např. ve Francii) většinou respektují tradici, **tradiční regiony však nejsou jedinou možností strukturace. Prostorová struktura vnímání se změnila**. Několik posledních generací i přes své odlišné ztotožnění s místem (okolím) vnímá podobně svůj prostor k životu: jako svou obec, spojnicí (dálnici, silnici, trať), město. Před sto lety však lidé vnímali svůj prostor ve vymezení vlastní obce, kostela, správního střediska, poutního místa atd. (Musil, Gregor 2001).

Proto také **definice regionálního společenství** nemá stejnou spojitost s konkrétním místem. Ve společnosti tradiční má konkrétní místo a s ním spojená *identita klíčovou roli*, je neodmyslitelně přítomno, proto také je dána orientace lokálního, regionálního společenství.

Na druhé straně regionální společenství postmoderní společnosti je možno považovat za „ad hoc společenství“ lidí, jejichž identita s regionem je přivedla k anga-

žovanosti (např. ekonomické, kulturní...), či angažovanost v rámci lokálního tyto lidi přivedla k určité podobě identifikace s regionem?

Proces schematicky znamená rozhodnutí těchto lidí, že je v jejich zájmu využívat *zdroje regionu*, takže začali participovat na aktivitách, což vytváří jejich společenství a identitu s regionem (Musil 2001). Jejich *identifikaci však musíme považovat za dílčí, parciální*.

Pokud budeme **zjišťovat empiricky** okolnosti, podmínky a důsledky **identifikace lidí s regionem**, můžeme si všimnout např. následujících hledisek (Musil, Gregor 2001):

- kteří lidé participují na různých aktivitách v regionu,
- jakých zdrojů regionu využívají,
- jaká forma participace v regionu vznikla nebo vzniká,
- jakou úlohu v rámci identity jedince hrají zdroje a vazby v regionu:
 - zda je to pro jedince podstatná část jeho identity nebo vedlejší,
 - zda je pro člověka region významný z hlediska reprodukce nebo transgrese (Petrusek),
 - zda jde o kontakt na dálku nebo bezprostřední (v prostoru, nezprostředkovaný).

Regionální identitu je možné zkoumat také např. na otázce **mezigeneračního přesunu** hodnot obce a regionu v rámci rodin ať už v rovině ideální (přání) nebo reálné (ztělesněné uskutečněnou mobilitou): srovnání nejstarší generace, plně ztotožněné s obcí, se střední generací uvažující o změně, ale zakotvené v obci a s nejmladší generací, která obec svého dětství považuje za přechodný prostor a orientuje se jinam (Musil 2001). Srovnání tohoto schématu s realitou souvisí také se zkoumáním postojů k tradicím.

Otázka vztahu identity a **využívání tradic** souvisí mj. s tím, že současná kultura připouští nejrozličnější možnosti projevu: pro regionální kulturu má podstatný význam, že je vybírána jako dílčí modus, jedna z řady. *Sociální dohled nad tradicemi jako součástí kultury tedy nemůže být příliš striktní*, ale na druhé straně je příznačné, že určité sociální kategorie se podrobují některým tradicím vlastní volbou, ale opět výběrově: to se týká např. folklórního stylizování chalup, zvláště v oblastech s výraznými folklórními rysy.

Identifikaci s regionem a jeho kulturou by bylo možno sledovat také **srovnáním** toho, co považují za typické rysy své územní oblasti stálí trvalí obyvatelé, ti stálí obyvatelé, kteří dojíždějí jinam za prací, a ti, kteří v regionu nemají trvalé bydliště. Vzhledem k tomu, že za součást naší současné národní identity je považováno **chalupářství** (Holý, Brodský – cit. díla), je možné zvážit i podíl tohoto fenoménu na formování identity ke konkrétnímu regionu („adoptování“ dílčí identity), stejně jako je možno zkoumat podíl **ekologických a estetických hledisek** na vzniku a upevnění regionální identity. Významným kritériem identifikování regionu může být struktura a zastoupení **ekonomických aktivit**.

ZÁVĚR

Empirické šetření může postupovat různými kroky, zaměřit se na to, *čím je konkrétní region důležitý pro člověka v něm* (konotace „regionu“ jsou různé), může také postupovat tak, že *lidé sami vymezí hlediska k vymezení identity regionu*. Je možno sledovat obsah *dalších dílčích identifikací respondentů* a z něj odvozovat, zda v této souvislosti hraje regionální identita výraznější úlohu či ne. Šetření se může zaměřit i na výčet místně a krajově *dodržovaných tradic* (např. hody a slavení svátků) a jejich frekvenci, či naopak na zjišťování, *co lidé sami by nazvali tradicí*, spojenou s místem. Srovnat můžeme tento fenomén u usedlých obyvatel a u přistěhovaných nebo přechodně v lokalitě pobývajících. Stejně se nabízí hledání *míst, která lidé z regionu považují za atraktivní pro cizí návštěvníky*. O regionální identitě může vypovídat i vyjádření *stupně sympatií nebo antipatií k „sousedům“ (obcím, regionům), stereotypy v postojích k nim, informovanost o okolních místech, názor na ohraničení regionu, ale také vědomí typických znaků nářečí nebo odlišností hovorové češtiny, používané v místě*.

Na základě zjištěných poznatků by snad mohla vzniknout určitá „**mapa identifikací**“ (Musil, Gregor 2001), která by jednak vymezovala prostorově region, tak jak je chápán přímo obyvateli, jednak by pomohla najít přesněji hlediska, která vymezují identitu lidí. Vycházíme-li z předpokladu, že působení sociální struktury a kultury (oba pojmy v širším smyslu) je vzájemné a že tedy existující kultura (regionu) ovlivňuje sociální strukturu, je stupeň identifikace obyvatel s regionem nebo naopak nedostatek identifikace významný. Pokud má obecně region být životaschopný, je užitečné poznávat ty prvky v regionu, které lidi přitahují a tyto prvky posilovat. Prvním krokem (a výzkumnou hypotézou) může být hledání odpovědí na otázky, zda a čím je region (a vůbec lokalita) pro lidi významný.

LITERATURA

- Berger P.I., Luckmann T. (1999): Sociální konstrukce reality. Praha, Centrum pro studium demokracie a kultury, 214 s.; ISBN 80-85959-46-1.
- Brodský J. (2001): The Czech Experience of Identity. In: National and European Identities in EU Enlargement. Ed. Drulák P., Praha, Institute of International Relations, pp. 21–38; ISBN 80-86506-11-8.
- Brusis M. (2001): Conclusions: European and National Identities in the Accession Countries. The Role of the European Union. In: National and European Identities in EU Enlargement. Ed. Drulák P., Praha, Institute of International Relations, pp. 195–208; ISBN 80-86506-11-8.
- Drulák P. (2001): Introduction: The Return of Identity to European Politics. In: National and European Identities in EU Enlargement. Ed. Drulák P., Praha, Institute of International Relations, pp. 11–20; ISBN 80-86506-11-8.
- Geist B. (1992): Sociologický slovník. Praha, Victoria Publishing, 647 s.; ISBN 80-85605-28-7.

- Giddens A. (2000): Unikající svět. Jak globalizace mění náš život. Praha, Sociologické nakladatelství, 135 s.; ISBN 80-85850-91-5.
- Gyarfášová O. (2001): From Defense Against the "Others" to the Formulation of its Own Interests: The Case of Slovakia. In: National and European Identities in EU Enlargement. Ed. Drulák P., Praha, Institute of International Relations, pp. 39–56; ISBN 80-86506-11-8.
- Holý L. (2001): Malý český člověk a velký český národ. Národní identita a postkomunistická transformace společnosti. Praha, Sociologické nakladatelství, 209 s.; ISBN 80-85850-97-4.
- Hubík S. (2001): Social and Cultural Logic of Regionalism. In: Agrarian Perspectives X, Globalization versus Regionalism. Praha, FEM ČZU, pp. 45–46; CD.ISBN 80-213-0799-4.
- Jandourek J. (2001): Sociologický slovník. Praha, Portál, 288 s.; ISBN 80-7178-535-0.
- Lesaar H.R. (2001): Semper Idem? The Relationship of European and National Identities. In: National and European Identities in EU Enlargement. Ed. Drulák P., Praha, Institute of International Relations, pp. 179–194; ISBN 80-86506-11-8.
- Musil L. (2001): Individualizace, sociální politika a sociální práce. Brno, FSS MU, 6 s., nepublikovaný materiál (o identitě).
- Musil L., Gregor M. (2001): Konzultace o identitě, tradici a regionu. Brno, FSS MU, říjen a prosinec, poznámky z konzultace, nepublikováno.
- Národní kultura a identita. Víze rozvoje ČR do roku 2015 (2001); <http://vize-cr.fsv.cuni.cz/vize/A197.html>.
- National and European Identities in EU Enlargement (2001). Ed. Drulák P., Praha, Institute of International Relations, 224 p.; ISBN 80-86506-11-8.
- Plavšák K. (2001): Coming Home to Europe: The Reconstruction of Slovene National Identity in Relation to Europe. National and European Identities in EU Enlargement. Ed. Drulák P., Praha, Institute of International Relations, 224 p.; ISBN 80-86506-11-8.
- Reich R.B. (1995): Dílo národů. Příprava na kapitalismus 21. století. Praha. Nakladatelství Prostor, 356 s.; ISBN 80-85190-34-6.
- Velký sociologický slovník (1996). I. a II. díl. Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 1 627 s.; ISBN 80-7184-164-1 a 80-7184-310-5.

Kontaktní adresa:

PhDr. Jana Šindlářová, Ústav humanitních věd, PEF MZLU v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika
e-mail: sindlar@mendelu.cz, tel. +420 5 4513 2071
